

**VANKEINHOITOLAITOKSEN
JA
KRIMINAALIHUOLTOYHDISTYKSEN
PERIAATEOHJELMA
SEKÄ
LÄHIAJAN TOIMINTALINJAT**

Yliopistopaino, Helsinki
1999

PERIAATEOHJELMA

JOHDANTO

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen työssä noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja kansainvälisesti hyväksytyjä Suomea velvoittavia sopimuksia. Työtä ohjaavat myös kansainväliset suositukset. Näitä täydentävässä periaateohjelmassa määritellään vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen työn tavoitteet, työssä noudatettavat arvot ja periaatteet sekä keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Periaateohjelma ohjaa ajankohtaisten toimintalinjojen valintaa. Laitokset ja yksiköt vahvistavat omat toiminta-ajatuksensa, jotka pohjautuvat periaateohjelmaan ja yleisiin toimintalinjoihin.

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen tärkein voimavara on periaateohjelman toteuttamiseen sitoutunut ja työnsä osaava henkilökunta. Henkilökuntaa koskeva henkilöstöstrategia vahvistetaan erikseen.

TEHTÄVÄT

Vankeinhoito ja kriminaalihuoltotyö ovat osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää.

Vankeinhoitolaitos panee täytäntöön tuomioistuinten määräämät vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset sekä huolehtii tutkintavankeuden toimeenpanosta. Kriminaalihuoltoyhdistys vastaa yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanosta ja muusta vapaudessa toimeenpantaviin seuraamuksiin liittyvästä toiminnasta.

^{)} Periaateohjelma koskee myös tutkintavankeja ja ulkomaalaislain nojalla säilöönottettuja sekä henkilötutkittavia ja muita Kriminaalihuoltoyhdistyksen asiakkaita.*

TAVOITTEET

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen tavoitteena on

- huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää
- myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen.

Tavoitteen saavuttamiseksi täytäntöönpano toteutetaan siten, että

- se on turvallista niin yhteiskunnalle, tuomitulle kuin henkilökunnallekin
- tuomitun mahdollisuutta selviytyä yhteiskunnassa ja ylläpitää terveyttään ja hyvinvointiaan tuetaan
- tuomitun valmiudet omaksua rikokseton elämäntapa paranevat

ARVOT

Toiminnassaan vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltoyhdistys sitoutuvat suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidettäviin arvoihin **ihmisarvon kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen**. Työtä ohjaa myös käsitys **yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa**.

Näihin arvoihin sitoutuminen merkitsee mm:

- perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista
- tuomittujen *) kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti, ja keskenään tasavertaisesti
- kaiken toiminnan lainmukaisuutta sekä oikeuden ja kohtuuden noudattamista
- täytäntöönpanon toteuttamista siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä hänen pyrkimystään rikoksettomaan elämään

PERIAATTEET

Rangaistusten täytäntöönpanossa noudatetaan normaalisuuden periaatetta. Sen lisäksi vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltoyhdistys noudattavat toiminnassaan mm. seuraavia periaatteita:

- **Tuloksellisuus:**

Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltoyhdistys ovat vastuussa yhteiskunnalle niille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Toiminnan tuloksia, tehokkuutta, vaikuttavuutta ja taloudellisuutta arvioidaan säännöllisesti ja avoimesti. Arviointi ohjaa toimintatapoja ja keinojen käyttöä.

- **Yksilöllisyys ja yksilön vastuullisuus:**

Täytäntöönpanossa otetaan huomioon tuomitun tilanne ja yksilölliset tarpeet. Täytäntöönpanoon sisältyvien toimenpiteiden on vahvistettava yksilön kykyä ottaa vastuu omasta elämästään ja vastata tekojensa seurauksista.

- **Ammatillisuus:**

Vankeinhoito- ja kriminaalihuoltotyö on vaativaa, ihmisten kanssa tehtävää työtä, joka edellyttää ammatillista työtöytä. Ammatillisuuteen kuuluvat muun muassa työn jatkuva arviointi ja kehittäminen, yhteistyökyky sekä kyky kehittää omia vuorovaikutustaitoja ja käyttää työssä niin tukea kuin kontrolliakin. Ammatillisuutta on myös taito asettaa työn tavoitteet etusijalle silloinkin, kun ne tuntuvat olevan ristiriidassa henkilökohtaisten tunteiden kanssa.

- **Yhteistyö:**

Henkilökunta toimii hyvässä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä keskenään, muiden viranomaisten, tuomittujen ja heidän omaistensa sekä vapaaehtoisjärjestöjen, seurakuntien ja muiden sidosryhmien kanssa.

- **Hyvä hallinto:**

Toiminta on laillista, avointa, ennustettavaa ja päätöksenteko mahdollisimman nopeaa. Päätökset ovat perusteltuja ja toiminnasta tiedottaminen tehokasta. Tuomitulle kerrotaan rangaistuksen suorittamiseen liittyvistä käytännön asioista, hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä säännöistä ja niiden rikkomisen seurauksista. Tuomitulla on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa.

KEINOT

Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltoyhdistys pyrkivät yhteisiin tavoitteisiinsa

- **tukemalla ja motivoimalla tuomittua rikoksettomaan elämään**
- **valvomalla tuomitulle asetettujen rajojen noudattamista**
- **vaikuttamalla muuhun yhteiskuntaan siten, että tavoitteiden mukainen toiminta on mahdollista**

Henkilöstön ammatillisten valmiuksien ja työolosuhteiden kehittäminen, taitojen laaja-alainen käyttäminen ja osallistuminen työn kehittämiseen tukevat tavoitteiden saavuttamista.

VANKEINHOITOLAITOKSEN LÄHIAJAN TOIMINTALINJAT

TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Vankien määrä on kahden viime vuosikymmenen aikana lähes puolittunut. Samalla vankien rikostausta on muuttunut ja heidän ongelmansa ovat selvästi vaikeutuneet. Omaisuusrikoksista tuomitut ovat aiemmin muodostaneet suurimman vankiryhmän. Nykyään suurin vankiryhmä on väkivaltarikoksista tuomitut ja huumausainerikoksista tuomittujen määrä on nousussa. Tämä on johtanut myös siihen, että vankilassa on aikaisempaa enemmän pitkää rangaistusta suorittavia.

Vankirakenne on muuttunut myös entistä monimuotoisemmaksi. Vankien joukossa on aikaisempaa enemmän niitä, jotka ovat tietoisesti valinneet rikollisen uran, eivätkä lyhyellä tähtäyksellä ole motivoituneita siitä irtautumaan. Suurin osa vangeista on kuitenkin edelleen rikoksenteekoon ajautuneita ja yhteiskunnassa syrjäytyneitä. Päihdeongelmien yleistyminen yhteiskunnassa on heijastunut vankeinhoitoon. Suurella osalla vangeista on muiden sosiaalisten ongelmien lisäksi vaikea päihdeongelma. Monet vangit eivät ole työkykyisiä eivätkä kykene tavoitteelliseen opiskeluun. Yhteiskuntaan sopeutuakseen he tarvitsevat tukitoimenpiteitä ja motivointia. Täytäntöönpanon sisältö on suunniteltava aikaisempaa yksilöllisemmäksi.

Rikollisuuden ammattimaistuminen, lähinnä huumausaine-rikollisuuden kasvun myötä, on lisännyt vankiloiden huume- ja järjestyksenpito-ongelmia. Lainsäädäntö antaa henkilökunnalle valtuuksia, joilla voidaan aiempaa paremmin estää huumausaineiden tuonti vankilaan. Huumausaineongelman vähentäminen vankiloissa edellyttää kuitenkin myös toimenpiteitä, joilla huumeiden kysyntä vähenee.

TOIMINTALINJAT

Rangaistukset pannaan täytäntöön huolehtimalla laitosten sisäisestä järjestyksestä, väkivallattomasta ja päihteettömästä laitosympäristöstä sekä säilytysvarmuudesta. Vangin vapautumisen jälkeistä selviytymistä edistetään hänen työ- ja toimintakykyään parantamalla. Rikosten uusimisriskin pienentämiseksi otetaan käyttöön toimintaohjelmia, jotka vaikuttavat rikollista käyttäytymistä aiheuttaviin ja ylläpitäviin tekijöihin.

- Vankeinhoidon tavoitteiden saavuttaminen edellyttää laitostokannan kunnan parantamista. Laitoskantaohjelman toteuttaminen luo edellytykset rangaistuksen suorittamiselle hyväksytyjen kansainvälisten suositusten mukaisissa olosuhteissa sekä takaa henkilökunnalle asianmukaiset työolosuhteet.
- Laitosyhteisön järjestys ja hallinnan säilyminen henkilökunnalla varmistetaan omaksumalla työtapoja, jotka mahdollistavat vankien paremman tuntemuksen ja järjestyshäiriöiden ennaltaehkäisyä. Laitosten sisäiseen järjestykseen kuuluvat normaalisuusperiaatteen mukaiset inhimilliset laitosolosuhteet, henkilökunnan ja vankien vuorovaikutus, monipuoliset toiminnot sekä niitä täydentävät tekniset turvajärjestelyt.
- Määritellään vankiloiden keskinäinen työnjako ja luodaan vankien yksilöllisten tarpeiden ja edellytysten arviointiin perustuva vankisijoitusjärjestelmä. Arvioinnin tarkoituksena on selvittää vangin elämäntilanne sekä rikoksetonta elämäntapaa tukevat ja sitä vaarantavat tekijät. Samalla kartoitetaan ne toiminnot, joihin osallistumalla vanki voi lisätä taitojaan selviytyä yhteiskunnassa. Arvioinnissa määritellään myös täytäntöönpanon turvallisen toteuttamisen vaatimat toimenpiteet. Niitä arvioitaessa henkilökunta ottaa huomioon laitosjärjestyksen säilymisen sekä karkaamisen ja rikollisen toiminnan estämisen. Vangin sijoitusta tarkistetaan rangaistusajan kuluessa.
- Henkilökunta suunnittelee rangaistusajan toiminnan yhdessä vangin kanssa. Tavoitteena on käyttää koko rangaistusaika siten, että vangin valmiudet huolehtia itsestään, elää uusiin rikoksiin syyllistymättä ja työllistyä paranevat. Vangille järjestetään mahdollisuus parantaa koulutustaan ja ammattitaitoaan, oppia arkielämän taitoja sekä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja.

- Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana vangin edellytetään pidättäytyvän päihteiden käytöstä. Vankiloiden päihteettömyyden ylläpitämiseksi henkilökunta puuttuu päihteiden käyttöön aina sellaista havaitessaan. Henkilökunta edistää vangin päihteettömyyttä valvonnalla ja muilla kontrolloikeinoilla, korostamalla päihteettömyyttä kaikkien toimintojen yhteydessä sekä kannustamalla vankia osallistumaan erityisiin päihteettömyyttä edistäviin toiminta- ja hoito-ohjelmiin.
- Vapautumistilanteen valmistelu alkaa täytäntöönpanon varhaisessa vaiheessa. Suljetussa vankilassa rangaistustaan suorittavalla on mahdollisuus päästä avolaitokseen, kun sinne sijoittamisen edellytykset täyttyvät. Jos vangilla ei ole edellytyksiä päästä avolaitokseen ennen vapautumistaan, vapauteen valmentaminen tapahtuu kokonaisuudessaan suljetussa laitoksessa. Jos vanki määrätään valvontaan, vapautumista valmistellaan yhdessä Kriminaalihuoltoyhdistyksen kanssa siten, että vankeusajan ja ehdonalaisen vapauden aikaiset toimet tukevat toisiaan.

KRIMINAALIHUOLTOYHDISTYKSEN LÄHIAJAN TOIMINTALINJAT

TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Yhdyskuntaseuraamusten, lähinnä yhdyskuntapalvelun, käyttö on Suomessa laajentunut viime vuosina nopeasti. Tämä on osaltaan alentanut vankien määrää, joka muualla Euroopassa on yleisesti lisääntynyt. Yhdyskuntaseuraamukset ovat laitosseuraamuksiin verrattuna taloudellisesti edullisempia ja luonteeltaan syrjäytymistä ehkäiseviä. Toimiva yhdyskuntaseuraamusten järjestelmä vähentää eriarvoisuuden kasvua ja vahvistaa sitä kautta yhteiskunnan turvallisuutta.

Yhdyskuntaseuraamukset toimeenpannaan normaalin arkielämän piirissä ja ne toteutetaan yhteistyöverkoston avulla. Toimeenpanossa on mukana sidosviranomaisten lisäksi tavallisia kansalaisia palvelupaikkojen yhdyshenkilöinä. Kriminaalihuoltoyhdistyksen on toiminnassaan otettava huomioon niin kansalaisten, sidosryhmien ja päättäjien kuin rikokseen syyllistyneidenkin usein ristiriidassa olevat näkökulmat ja odotukset. Erityisen tärkeää on toimia siten, että yhdyskuntaseuraamukset säilyvät uskottavina rangaistuksina.

Työttömyys, asuntopula ja kuntien palvelujen heikkeneminen huontavat Kriminaalihuoltoyhdistyksen asiakkaiden selviytymisedellytyksiä. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon sisältöä kehitetään siten, että rikokseen syyllistyneiden syrjäytymistä voidaan vähentää ja että heidän valmiutensa selviytyä yhteiskunnassa rikoksia tekemättä paranevat.

Henkilöstön ammattitaidosta ja työssä jaksamisesta huolehtiminen, toimiva organisaatio sekä työn jatkuva seuranta ja arviointi ovat edellytyksiä yhdyskuntaseuraamusten vakuuttavuuden ja vaikuttavuuden toteutumiselle.

TOIMINTALINJAT

Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon vakuuttavuus

Yhdyskuntaseuraamukset toimeenpannaan siten, että

- **ne ovat vakuuttavia rangaistuksia niin kansalaisten, valtiovallan ja sidosryhmien kuin tuomittujenkin näkökulmasta arvioituina**
- **tuomittujen oikeusturva ja yhdenmukainen kohtelu toteutuvat**
- **niiden toimeenpano tapahtuu viipymättä ja oikein**
- **niihin sisältyy riittävän tiivis valvonta.**

Kriminaalihuoltoyhdistys tiedottaa aktiivisesti ja suunnitelmallisesti yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvistä kysymyksistä. Syyttäjien, tuomioistuinten, palvelupaikkojen ja muiden sidosryhmien kanssa tehdään säännöllistä ja tavoitteellista yhteistyötä.

Yhdyskuntaseuraamusten vaikuttavuus

Yhdyskuntaseuraamukset toimeenpannaan siten, että

- **niiden sisällöt ja toimeenpanotavat tukevat tuomittua hänen suorittaessaan rangaistustaan vapaudessa**
- **ne helpottavat hänen kiinnittymistään yhteiskuntaan**
- **ne vähentävät hänen riskiään syyllistyä uusiin rikoksiin.**

Päihdeongelmaiset yhdyskuntaseuraamusten suorittajien tuki varmistetaan ohjaamalla heitä päihdehuollon palvelujen piiriin. Yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa suunnitellaan ja otetaan käyttöön rikollisuuden, päihdeiden käytön ja muiden ongelmien välisiä yhteyksiä selvittäviä sekä sosiaalista toimintakykyä lisääviä ohjelmia. Suunnittelussa otetaan huomioon ja varmistetaan jatkumahdollisuudet vankiloissa aloitetuille ohjelmille.

Yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluvien palvelutehtävien riittävyys ja tarkoituksenmukaisuus turvataan ylläpitämällä riittävän monipuolinen palvelupaikkaverkosto ja tukemalla säännöllisesti palvelupaikkoja.

Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnan vaikuttavuutta lisätään kehittämällä työtä suunnitelmalliseksi ja valvottavan sosiaalisia taitoja edistäväksi sekä tiivistämällä valvotun ja valvottavan välistä kontaktia.

Tähän suuntaan voidaan edetä käyttäen hyväksi projektityöskentelyä, pilottihankkeita ja jo toimivia tukiyksiköitä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää tuntevia voimavaroja. Kehittämistyötä tehdään yhdessä vankiloitten ja muiden sidosryhmien kanssa.

Nuorisorangaistuskokeilussa selvitetään mahdollisuutta nuorten rikoskierteen katkaisemiseen sisällöllisesti monimuotoisen ja toimintavaltaan verkostoidun toimeenpanomallin avulla. Kokeilua seurataan, tutkitaan ja arvioidaan suunnitelmallisesti. Ehdollisesti rangaistujen valvontatyössä hyödynnetään nuorisorangaistuskokeilun sisältöä ja muita uudenlaisia työtapoja.

Toiminnan edellytysten kehittäminen

Yhdyskuntaseuraamusten laadun varmistamiseksi ja parantamiseksi sekä yhdyskuntaseuraamusten sisällön kehittämiseksi

- laaditaan henkilöstöstrategia, jossa määritellään henkilöstön ammattitaidon, työhön kannustamisen ja hyvinvoinnista huolehtimisen suuntaviivat
- organisoidaan toiminta jatkuvaa kehittymistä tukevaksi, turvataan yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanolle riittävät voimavarat sekä varmistetaan yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanolle tasavertainen asema laitostyöntönnänon rinnalla
- kehitetään tietotuotantoa ja laatuja järjestelmiä, luodaan toiminnan vaikuttavuuden arviointijärjestelmä sekä aktivoidaan yhdyskuntaseuraamusten tutkimusta.